

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

VÝTVARNÁ HRA VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ - PROJEKT

Bakalářská práce

Studijní program: B7505 – Vychovatelství
Studijní obor: 7505R004 – Pedagogika volného času
Autor práce: **Veronika Eflerová**
Vedoucí práce: **Mgr. Hana Valešová, Ph.D.**

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Veronika Eflerová
Osobní číslo: P11000322
Studijní program: B7505 Vychovatelství
Studijní obor: Pedagogika volného času
Název tématu: Výtvarná hra ve školní družině - projekt
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:
Vytvoření a realizace výtvarného projektu ve školní družině

Požadavky:

Popsat práci ve školní družině.

Analýza výtvarných technik a postupů vhodných pro výtvarné činnosti v družině

Realizace výtvarného projektu ve školní družině.

Pozorovací arch pro účely reflexe.

Metody:

Pozorování, reflexe, evaluace

Seznam grafických prací:

Seznam pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HOLEYŠOVSKÁ, Anna. Zájmová činnost ve školní družině. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3675-868.

KNOTOVÁ, Dana. Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. Teorie a praxe projektové výuky. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4142-4.

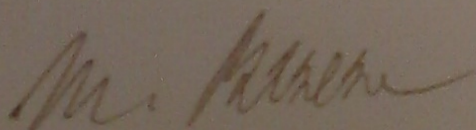
ŠRITROVÁ, Dana. Nápady do školních lavic: výtvarná výchova a pracovní vyučování. Vyd.1. Praha: Septima, 2002. ISBN 80-721-6176-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Hana Valešová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: 7. dubna 2013

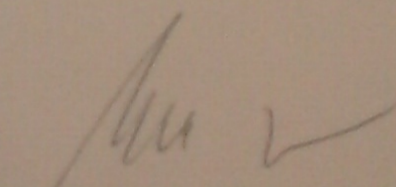
Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2014

doc. RNDr. Miroslav Brzdička, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

vedoucí katedry

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 22. 4. 2014

Podpis: Eflerová

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Haně Valešové, Ph. D. za cenné rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování mé bakalářské práce. Mé poděkování také patří Zdeně Krausové za pomoc při organizaci chodu školní družiny. Na závěr bych chtěla, také poděkovat své sestře Ing. Jaroslavě Eflerové za věcné rady a celé rodině za podporu.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na uplatnění výtvarné výchovy v mimoškolní činnosti. Popsání práce ve školní družině. Analýza výtvarných technik a postupů. Vysvětlení projektové výuky a vyučování. Realizace projektu s názvem Planeta krásy. V závěru je uvedena reflexe výtvarného projektu.

Klíčová slova

Projekt, projektový výuka, školní družina, školní vzdělávací program, výtvarná výchova, výtvarné techniky.

Annotation

This bachelor thesis focuses on the application of art education in extra-curricular activities. The thesis describes work at after-school childcare. Analysis of art techniques and procedures. Clarification of project-based teaching and learning process. Implementation of project called "Planeta krásy". In conclusion, it is introduced reflection of this project.

Key words

Art, Art techniques, After-school childcare, Project, Project-based learning, school education programme.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	10
ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1. ŠKOLNÍ DRUŽINA	12
1.1 Školní vzdělávací program	14
1.1.1 Obsah ŠVP.....	15
1.1.2 Cíle ŠVP	15
1.1.3 Kompetence ŠVP.....	15
2. VÝTVARNÁ VÝCHOVA.....	16
2.1 Výrazové prostředky.....	17
2.2 Výtvarný projev	18
2.2.1 Symbol v dětském výtvarném projevu	18
2.3 Výtvarná výchova ve 3., 4. a 5. ročníku	19
2.3.1 Výtvarná výchova ve 3. ročníku	19
2.3.2 Výtvarná výchova ve 4. ročníku	20
2.3.3 Výtvarná výchova v 5. ročníku.....	20
3. VÝTVARNÉ TECHNIKY	21
3.1 Kresba	21
3.1.1 Techniky suchou stopou	21
3.1.2 Techniky mokrou stopou	22
3.2 Malba	23

3.3 Grafika	24
3.4 Prostorová tvorba	27
3.5 Soudobé výtvarné postupy	29
4. PROJEKTOVÁ VÝUKA	31
4.1 Projekt	31
4.2 Fáze projektu	32
4.3 Projektový cyklus	32
PRAKTICKÁ ČÁST	33
5. PROJEKT	33
5.1 Skupina a prostředí projektu	34
5.1.1 Skupina	34
5.1.2 Prostředí	34
5.2 Realizace projektu	35
5.3 Vyhodnocení projektu	41
5.3.1 Vyhodnocení úkolů	41
5.3.2 Celkové vyhodnocení projektu	45
5.4 Swot analýza	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	54
SEZNAM PŘÍLOH	55

SEZNAM ZKRATEK

Zkratka	Význam
aj	a jiné
atd.	a tak dále
č.	číslo
např.	například
s.	strana
Sb.	sbírka zákonů
ŠVP	školní vzdělávací program
ZŠ	základní škola

ÚVOD

Tato bakalářská pojednává o výtvarné hře ve školní družině. Toto téma jsem si zvolila, protože mě velmi zajímá výtvarná výchova. Díky bakalářské práci si mohu svoje výtvarné zkušenosti, které jsem získala studiem na Technické univerzitě v Liberci v oboru pedagogika volného času, vyzkoušet i s dětmi ve školní družině.

Cílem mé bakalářské práce je vypracovat projekt, a poté ho zrealizovat ve školní družině. Projekt je zaměřen na výtvarné techniky jejich zdokonalení a získání nových zkušeností v oblasti výtvarné výchovy.

Bakalářská práce je rozdělena na tři části teoretickou část, praktickou část a zhodnocení celého projektu. Kdy teoretická část se zabývá vymezení pojmu školní družina a vše, co do ní patří. Vymezuji ve své práci i Školní vzdělávací program, který je nedílnou součástí školní družiny. Dále se práce zaměřuje na výtvarnou výchovu. Jaké jsou výrazové prostředky, které můžeme použít. Pak se zabýváme tím, jak výtvarná výchova ovlivňuje žáky ve 3., 4. a 5. ročníku. Poté se práce zabývá výtvarnými technikami, které se používají. Naposled v teoretické části práce zabývá vysvětlením pojmu projekt a vše co s ním souvisí.

Praktická část se věnuje samotnému projektu. Popsání projektu od jeho počátku až po skončení. Jaké byly zvoleny techniky, materiály a pomůcky. Dále se zde popisuje realizace projektu ve školní družině, jak vše probíhalo.

Třetí část je zaměřená na zhodnocení celého projektu. V této části zhodnotím, jestli byly dobře zvoleny techniky a materiály a zda byli vhodně zvoleny. Tuto část hodnotím já jako lektor a zúčastnění žáci. Nejdříve ocením každý úkol samostatně, aby byli lépe vidět postupy, zvolené techniky, některé chyby, kterých jsem se mohla dopustit a řešení těchto chyb pro příště. Poté posoudím celý projekt jako celek, kde se chci zaměřit na celý projekt, jestli splnil má očekávání a cíle práce. Také zde používám Swot analýzu, ve které oceňuji silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby, které se mohou v projektu objevit, a kterých by se bylo lepší vyvarovat.

V závěru se zabývám celým zhodnocením mé bakalářské práce, jak se mi povedlo splnit všechny stanovené cíle.

TEORETICKÁ ČÁST

1. ŠKOLNÍ DRUŽINA

Je to školské zařízení pro děti od 6-12 let. Zabezpečuje zájmovou činnost, odpočinkovou a rekreační činnost, ale také přípravu na školní vyučování. Je zřizována buď pod základní školou, ale může být zřízena jako samostatné zařízení, může i sloužit pro jednu nebo více škol. Družina nabízí sociální funkci, kdy rodičům nabízí péči o děti před a po skončení vyučování nebo před odchodem za jinými mimoškolními aktivitami. Družina může být v provozu i o prázdninách. Družiny zřizují zájmové kroužky, členem kroužku mohou být i ti, kteří nejsou členy družiny. Družina většinou funguje před školním vyučováním od 6:30 do 8:00 hodin a po vyučování od 12:00 do 17:00 hodin. Děti do školní družiny chodí na základě písemné dohody, kterou škola uzavírá s rodiči dětí. V družinách se o chod starají buď pedagogové, nebo vychovatelé. Družina má rovněž svůj vnitřní řád, kde jsou vymezeny práva a povinnosti dětí a rodičů, podmínky docházky a vymezuje pravidla činnosti ve družině (Knotová, 2011).

Školní družina je pro děti přechod mezi výukou ve třídách a pobytem doma. Školní družina navozuje, a též dále rozvíjí kompetence k učení, komunikativní kompetence, sociální a interpersonální kompetence, občanské kompetence a kompetence k trávení volného času. Děti se učí žít s ostatními, spolupracovat a tolerovat individualitu ostatních. Nejdůležitějšími subjekty jsou děti a vychovatelé. Důležité je i zařízení a prostředí školní družiny. Školní družina má většinou vlastní prostory, které jsou zařízené jako herny a odpovídají potřebám dětí (Hájek, Pávková, 2011). Školní družina musí podle školského zákona vést pedagogickou dokumentaci, která obsahuje:

- a. Rozhodnutí o zápisu
- b. Evidenci žáků
- c. Doklady o přijetí
- d. Školní vzdělávací program školní družiny
- e. Doklady o průběhu vzdělávání
- f. Vnitřní řád školní družiny
- g. Knihu úrazů

Školní družina nabízí mnoho činností, ze kterých si mohou děti vybrat. Jsou to pohybové a tělovýchovné aktivity, které mají preventivní a motivační charakter. Lze sem zabudovat snadno multikulturní výchovu, environmentální a ekologickou výchovu a taktéž protidrogové aspekty výchovy. Jako další je možné využít výtvarné činnosti, jsou to především výtvarné projevy dětí, které jsou zaměřeny především na emocionální zážitky, protože se snadno stávají motivací pro výtvarnou činnost. Další činnost, která je možno realizovat ve školní družině se nazývá rukodělné činnosti, které mohou napomáhat ke zlepšení školního prospěchu. Děti se naučí soustředit se na práci a dovést je k cíli. Rovněž tyto činnosti mohou vést k celkovému zklidnění a soustředění dětí. Hudba a tanec se dají též realizovat ve školní družině. Tyto činnosti by mohly sloužit především k poslechu, tanci a k živému hudebnímu projevu jako pěveckému tak i instrumentálnímu. Další činnost, která se může realizovat ve školní družině, je literárně-dramatická činnost, která vede k rozvoji komunikativních dovedností. Dramatická výchova se také může uplatnit i při přípravě na vyučování, zejména na český jazyk. Další činností jsou přírodovědné a vlastivědné činnosti. Tyto činnosti lze vymezovat ve třech oblastech: A. oblast rozumová, B. oblast citová, C. oblast volní. Nejčastější formou těchto činností jsou různé exkurze, vycházky či prohlídky. Dokonce i výpočetní technika se může využít ve školní družině. Základem práce s počítačem ve školní družině je hra. Může sloužit k procvičování probíraného učiva nebo k dalšímu vzdělávání žáků (Hájek, Pávková, 2011).

Ve školní družině jsou stejně důležité odpočinkové činnosti, které odstraňují únavu, plní psychohygienické poslání a regenerují síly. Žáci buďto odpočívají na koberci, nebo hrají klidové hry aj. Žáci mohou odpočívát i při pobytu venku, k tomu slouží především sportovní aktivity. Pro odpočinek slouží i jiné zájmové aktivity, které rozvíjí i osobnost dítěte, především seberealizace, poznání a rozvoj dovedností. Školní družina může ještě organizovat zájmové útvary nebo příležitostné akce. Je to činnost, která se většinou provozuje za úplatu, kterou stanovuje ředitel. Základní formou ve školní družině je hra, která přináší emoce a zážitky (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

Vše o školních družinách a jejím fungování upravuje vyhláška č. 74/2004 Sb., o zájmovém vzdělávání (vlastní poznámky, 2014).

Školní družina může být buď pravidelná činnost, příležitostná akce nebo nabízí spontánní aktivity (Hájek, 2007).

- a. Pravidelná činnost stanovuje týdenní skladbu činnosti, která jsou zájmového či tělovýchovného charakteru.
- b. Příležitostná akce je většinou rámec jednoho oddělení a není zahrnutá do týdenní skladby činností. Například besídky, slavnosti, výlety aj.
- c. Spontánní aktivity jsou klidové činnosti, které většinou probíhají po obědě. Vychovatelky musí při nich zajišťovat bezpečnost žáků, ale ještě by měly navazovat a podněcovat některé vlastní aktivity (Hájek, 2007).

Hájek (2007, s. 27) říká, že: „Školní družina organizuje pravidelnou činnost oddělení a případně zájmových útvarů, pořádá (nebo spolupořádá) příležitostné akce a v průběhu dne nabízí spontánní aktivity. Družina umožňuje žákům i odpočinek a přípravu na vyučování“.

1.1 Školní vzdělávací program

Vychází ze zákona č. 561/2004 Sb. Škola si vytvoří svůj ŠVP podle rámcového vzdělávacího programu. Je to závazný dokument, na kterém se podílí celý pedagogický sbor, který zúročí své zkušenosti. Naváže na analýzu předešlých činností a zhodnotí, co bylo dobré a co ne, co by šlo zlepšit. Pokusí se řešit vzniklé problémy. Přednost ŠVP je hlavně ten, že se program vytváří pro konkrétní a známé prostředí. Navazuje se na osvědčené zkušenosti. ŠVP se dá měnit, ale měl by inspirovat. ŠVP se nachází v několika rovinách - legislativní, pedagogické, evaluační a společenské. ŠVP dokonce formuluje, jak nejvhodněji a nejefektivněji využít volný čas. ŠVP taktéž stanovuje specifická hodnotící kritéria. ŠVP družiny napomáhá vytvářet povědomí o družině, jejích aktivitách a zaměření (Hájek, 2007).

Hájek (2007, s. 14) tvrdí, že: „ŠVP pro družinu je povinným zveřejněným dokumentem. Slouží pedagogům, rodičům, zřizovateli i kontrolním orgánům. Je kolektivním dílem pedagogů pro konkrétní družinu a její podmínky. Vychází z analýzy předchozí činnosti, navrhuje činnosti a jejich souvztažnost podle kurikulárního přístupu, má umožňovat operativní změny“.

1.1.1 Obsah ŠVP

Formuluje konkrétní cíle vzdělávání i obsah. Navrhuje výchovné formy, časový plán, také charakterizuje materiální, ekonomické a personální otázky školní družiny. Rovněž vymezují podmínky pro bezpečnost a ochranu zdraví žáků. Navazuje na program školy, musí obsahovat identifikační údaje školy, charakteristiku a vzdělávací program školy (Hájek, 2007).

1.1.2 Cíle ŠVP

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání poskytuje ŠVP přehled hlavních cílů. Při stanovení cílů se vychází ze vzdělávací soustavy. Základní cíle lze doplnit o specifické cíle pro školní družinu (Hájek, 2007).

1.1.3 Kompetence ŠVP

Kompetence představují cílové stavy, k nimž by se mělo směřovat ve vzdělávání. Díky volnočasovým aktivitám jsou hlavně rozvíjeny kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální, interpersonální, občanské a kompetence k trávení volného času (Hájek, 2007).

2. VÝTVARNÁ VÝCHOVA

Roeselová (2003, s. 3) tvrdí, že výtvarná výchova je: „*Obor s dynamicky se rozvíjející teorií, s různými výtvarně výchovnými koncepcemi, s úzkou vazbou na výtvarné umění, s rozsáhlou tematickou sférou, s odlišnými aktivitami a vyjadřovacími prostředky*“. Výtvarná výchova obsahuje dva okruhy, a to výtvarné vzdělávání a výchovné působení. Obě složky se stále obohacují:

- a. O filozofické přístupy ke světu a vzdělávání.
- b. O životní zkušenosti a podněty, které pedagog získává praxí.
- c. O pedagogické experimenty a z nich pramenící nové metody.
- d. O proměny výtvarného umění – téma, technologie (Roeselová, 2003).

Výtvarná výchova má též vzdělávací složku, která obsahuje odborné znalosti a dovednosti, vlastní výtvarnou tvorbu a porozumění výtvarnému vyjadřování. Vychází také vstříc potřebám společnosti. Výtvarná výchova může být taktéž prospěšná jako nástroj výchovy humánních hodnot. Ve výtvarné výchově se odráží prožitek nebo fantazie, které pomáhají pochopit situaci. Vládne tu součinnost smyslového přístupu a rozumové úvahy. Výtvarná výchova plní cíle obecně dispozičního rozvoje i rozvoje speciálních dispozic, a to hlavně výtvarně estetický a tvořivý. Hlavními kultivace výtvarné výhry jsou – poznávací procesy, hodnotně orientační činnosti, přetvářecí aktivity a sociální komunikace. Naplnění všech cílů je záležitost dlouhodobá, která přesahuje vyučovací hodinu, ročník a stupeň vzdělávání. Je to celoživotní proces (Dvořáková, Hazuková, 2002; Roeselová, 2003; Uždil, 2002).

Integrace výtvarné výchovy je přístup k vyučování výtvarné výchovy a spojení výtvarné výchovy s dalšími předměty. Obsahem, poznatky a hodinovou dotací (Zachová, 2000).

Výtvarné umění je zdroj, ze kterého výtvarná výchova čerpá. Ve výtvarném projevu uplatňujeme způsob myšlení, který odpovídá věku, schopnostem a zkušenostem, jeho výtvarně projevovému typu. Výtvarné umění je rovněž zdroj, z kterého by měla trvale čerpat i prostorová tvorba. Pomocí umění se vnímá výtvarný jazyk, kvalita a krása. Mohou se jím obohacovat, využívat jeho vyjadřovací prostředky ve vlastním vyjádření (Pošarová, 2012; Roeselová, 2003).

Výtvarná technika je výrazové vyznění námětu, nebo řešení výtvarného problému. Vztah se vytváří pomocí např. emočního prožívání a estetického hodnocení. Jsou to dokonce nástroje, kterými se pokoušíme vyjádřit vnitřní a vnější svět. Zvolená technika nesmí být samoučelná, musí souviset se zvolenou technikou a rozvíjet fantazii (Pošarová, 2012).

Výtvarné téma je východisko pro větší výtvarný celek. Náměty rozvíjí u tématu podstatu pomocí různých úhlů pohledu (Roeselová, 2003).

Výtvarné úkoly jsou dlouhodobé cíle rozvoje osobnosti žáků. Obsahují výtvarné problémy, které se snaží ve vyučovací hodině řešit pomocí projektů, řad, programů (Hazuková, Dvořáková, 2002).

Výtvarný problém je učební látka, která je obsažena v námětu. Výtvarný problém je tématem sám o sobě (Roeselová, 2003).

2.1 Výrazové prostředky

Patří sem např. linie, barva, tvar, prostor a kompozice.

Linie je čára, znak, kterým se předmět odlišuje od pozadí. Rozlišovací funkci má obrysová linie. Linie se nejvíce uplatňuje v kresbě a malbě. Linie je buď kreslená, malovaná, ale i rytá, nebo tvořená drátem, vláknem. Linie je znakem lineární kompozice (Kavčáková, Maliva, 1994).

Barva plní několik funkcí v díle. Např. rozlišovací, charakterizuje určitý předmět, prostorovou funkci, emotivní a symbolickou funkci. Přístup umělce k barvě může být stejný jako básníka ke slovu (Kavčáková, Maliva, 1994).

Tvar bývá označen linií a barevnými plochami. Tvar je realistický a podléhá určité umělecké stylizaci. Tvar má schopnost přijímat nekonečně mnoho variací, rytmus, barvu, světlo a prostor (Kavčáková, Maliva, 1994).

Prostor je základním prostředkem především architektury. Hlavní funkci zde hrají linie, barva, tvar a světlo (Kavčáková, Maliva, 1994).

Kompozice je uspořádání výtvarných prvků. V malbě si umělec rozmísťuje komponenty v ploše. Kdežto v lineární kompozici se umělec snaží dojít k celkové harmonii, aby všechny komponenty byly vyvážené (Kavčáková, Maliva, 1994).

2.2 Výtvarný projev

Výtvarný projev může ukázat, zda se dítěti ve třídě líbí, nebo zda splňuje očekávání. Vše může zachytit v malbě, kresbě, nebo ve fotodokumentaci. Vždy je lepší, aby si dítě samo uvědomovalo, co do prostředí, které ztvárňuje, patří a jak nejlépe ho zachytit. Důležitá je motivace, protože bez ní by reflexe byla zbytečná (Karusická, 1985).

Výtvarný projev je zčásti založen na vrozených předpokladech, ale velmi závisí na duševní sféře dítěte. Podobně je důležitá individualita, zájmy a všestrannost postojů, které zaujímá dítě vůči světu a sobě samému. Obsahy děl dítěte jsou vlastně zkušenosti dítěte a vládne zde emocionální moment. Také se zde uplatňuje subjektivizující složka, což jsou individuální vlastnosti, nebo vypěstované či vrozené záliby. Subjektivizující složka se může projevit buď v obsahové stránce (výběr tématu), tak i ve výběru barev nebo kompozici. Představa je hlavním východiskem pro vznik formy a ovlivňuje tahy (Toufal, 1985).

Uždil (2002, s. 86) říká, že: „*Děti hodnotí své vlastní projevy spíš po stránce věcné, jsou spokojeny, pokud je jejich obraz dost úplný a jeho názornost dostatečná.*“ Děti zvláště neuvažují o barevné sounáležitosti, plošné kompozici a tvarové zkratce, protože tyto techniky patří do jejich přirozených schopností. Děti vidí u dospělých umělců jako cenné spíše přednost zobrazení, inkluzivní podání a shodu se skutečností. Všechny znaky ztvárněné dětmi vychází ze všech smyslů, nejen zrakem. Kresba se zdokonaluje a obohacuje tím, jak dítě roste a dostává zkušenost se světem, ale nejvíce se soustřeďuje na vyjádření této zkušenosti“ (Uždil, 2002).

2.2.1 Symbol v dětském výtvarném projevu

Symbol patří mezi základní komunikativní prostředky, ale je obestřen záhadou. Symbol je též základem uměleckého vyjadřování (Babrádová, 2004).

Aby dítě mohlo dobře a správně prezentovat, co cítí a myslí pomocí řeči, je dobré dát dítěti možnost sdělit pocity a myšlenky pomocí grafického ztvárnění. Ale

když už dítě ovládá řeč, může i nadále grafické ztvárnění pomoci, protože některé skutečnosti občas nejdou vyjádřit slovy, tak právě může pomoci grafické vyjádření. Grafický znak se většinou stává symbolem. Některé ze symbolů mají svojí povahu, což umožňuje být blízko skutečnosti nebo dokonce uprostřed skutečnosti, a tím se zároveň vzdalovat fantazii a apelovat na to, co je uloženo ve vědomí jako vzpomínka (Babyrádová, 2004).

V dětském výtvarném projevu je důležitá kodifikace znaku v grafickém projevu, která souvisí všeobecně se zákonitostmi mentálního vývoje osobnosti. Nejvíce však s vývojem inteligence. Důležité je i to, abychom nijak nenarušili přirozenou organizaci prostoru v dětské kresbě, která má mnoho společného s kompozičními principy výtvarného díla. Kresba dítěte se ale stává ve své rozvrženosti odvážným pokusem zmapovat prostor. Dítěti nejdříve slouží k vyjádření vztahů ke světu kresba a později slovo. Důležitý předpoklad pro zachování symbolu je přímý styk s objektivní realitou. V zakoušení objektivní reality se pomalu vybírají vlastnosti, které poté zobrazuje dítě a povyšuje do symbolu. Potom, co dítě více zakouší realitu okolního světa i existenci sama sebe, vytváří symbolický obraz světa, jehož hodnota spočívá v tom, že obraz je ovlivněn hlavně citem. Je-li u nás důležitá naléhavá potřeba symbolu, je vyjádřena v grafickém projevu dítěte a je potřeba uskutečnit pozorování. Hlavně v kresbě a malbě je symbolizace nepřetržitá. Jazyk dětského vyjádření kresby také můžeme chápat jako formu primárního vyjádření. Primární vyjádření vysvětluje Merleau-Ponty takto: „*Primární vyjádření není odvozeným úkolem, který by namísto výpovědi substituoval znaky převzaté odjinud i s jejich smyslem a pravidly použití. Nevychází se v okamžiku, kdy k němu dochází, a naopak ustavuje řád a zakládá instituci nebo tradici.*“ (In: Babyrádová, 2004, s. 75). Tento princip nám pomáhá odlišovat tvarosloví dětských kreseb, které pochází z různých kulturních prostředí (Babyrádová, 2004).

2.3 Výtvarná výchova ve 3., 4. a 5. ročníku

2.3.1 Výtvarná výchova ve 3. ročníku

Ve 3. ročníku je výtvarné vyjadřování soustředěno na poznání, zážitcích a citových vztahů k současnosti. Hlavním rysem je spontánní zájem, kdy žák potřebuje vyslovit vlastní názor a hodnocení. Hlavním úkolem je rozvíjet představivost a tvořivost. Vše se projevuje v jejich kompozičních rozložení, barevném řešení a ve

vyjádření prostoru. Výtvarná činnost se opírá o prvky skutečnosti. Náměty, proto volíme na základě představ a zážitků. Žáci pak představy vytváří a zpřesňují (Macko, Nevřelová, 1987).

Náměty ve třetím ročníku jsou hlavně zážitky dětí např. z prázdnin, výletů, různých návštěv atd. Další zážitky jsou třeba z čtení knih, poslouchání básniček, písni nebo říkanek (Macko, Nevřelová, 1987).

Techniky jsou hlavně kresba a malba. Z kresby to jsou tyto techniky pomocí per, dřívěk a pastelů. Z malby používají děti tyto techniky temperová, akvarelová nebo domalovaná koláž (Macko, Nevřelová, 1987).

2.3.2 Výtvarná výchova ve 4. ročníku

Ve 4. ročníku se pokračuje v rozvíjení zážitků, ale důsledně se opíráme o rozvíjející schopnost vnímání a pozorování, vytváření konkrétních zrakových představ a přeměnu ve výtvarně grafické. Ještě se zde rozvíjí tvořivost a představivost (Macko, Nevřelová, 1990).

Náměty ve čtvrtém ročníku jsou hlavně věci, které zažil sám nebo s kamarády, různé hry a zábavy, ale též příroda, události, které zažil a také různé sporty, které absolvoval (Macko, Nevřelová, 1987).

2.3.3 Výtvarná výchova v 5. ročníku

V 5. ročníku se hlavně rozvoj soustřeďuje na tvořivost a představivost na základě představ a fantazie. Rozvoj se uskutečňuje při zobrazování zážitků a námětů z osobního nebo společenského života. Žáci v tomto ročníku vnímají a poznávají skutečnost lépe analyticky než v jiných ročnících. Zobrazování tvarů využívají jako obrazové prvky tematické kompozice. Psychologický rozvoj pomáhá k výtvarné realizaci uvědoměleji. Výtvarná kultura v 5. ročníku zahrnuje základní problematiku výtvarného umění, architektury a životního prostředí (Macko, Nevřelová, 1990).

3. VÝTVARNÉ TECHNIKY

Patří sem kresba, malba, grafika, prostorová tvorba a soudobé výtvarné postupy.

3.1 Kresba

Kresba je výtvarná technika založená na lineárním vyjádření. Kresbu můžeme upravovat pomocí lavírování, stínování nebo kolorování. V kresbě používáme tužky, pastelky, voskovky, olejové pastely, rudku, uhlí i tuše. Nástroje, které používáme v kresbě, se skládají z částí barvy a pigmentů. Mezi hlavní nástroje patří pera např. ocelové, rákosové, husí, labutí aj (Hodge, 1999; Vondrová, 2001).

Tato technika je nejpřirozenější výtvarnou činností. Kresba je pohyb ruky s nástrojem, gesto a jeho rytmus, barevná stopa. Shromáždění stop o linie, tečky, kroužky, čmáranice. Kresebná hra plynule přechází do uvědomělého kreslířského projevu. Kresbou se vyjadřují abstraktní pojmy, myšlenky a postoje. Zkoumá rovněž řeč linií, pozoruje účinky světla a stínu. Kresba si všímá charakteristiky tvarů, objemů a jejich vztahy. Poznatky využívá při hledání řešení námětu nebo při hledání výrazu. V kresbě je dobrá dětská hravost i odvaha. Kresba se volí hlavně z důvodu, že žák má možnost velké šíře výtvarných poloh. Kresba je pro dítě nejvlastnější vyjadřovací prostředek. Kresba se používá pro ilustraci představ a zájmů. Kresba vypráví a vytváří seriály. Mezi techniky kresby patří technika suchou stopou nebo mokrou stopou. Kresba se objevuje ve třech podobách (Roeselová, 1996; Uždil, 2002).

- a. Kresba z představy, což je výtvarná výpověď, která směřuje k nalezení vlastního místa.
- b. Kresba motivovaná pozorováním skutečnosti, tato kresba odkrývá podoby světa a spojuje je s dalšími výtvarnými otázkami.
- c. Kresba návrhová má pohotový záznam nápadu, rozvíjí výtvarné nebo funkční varianty a přechody od představ k realizaci (Roeselová, 1996).

3.1.1 Techniky suchou stopou

Suchá stopa je technika, která zanechává stopy pigmentu. Vedou se linie, využívají se gesta, vytváří se šrafura v dětském výtvarném projevu, tato kresba působí bezprostředně a živě. Patří sem: kresba tužkou, rudkou a uhlem (Roeselová, 1996).

Kresba tužkou je základní technika, která má širokou škálu využití. Dělí se na lineární kresbu a stínovanou kresbu. Lineární kresba používá měkkou tuhu. Měkké tuhy se používají hlavně na velké formáty na přítlak, šrafování nebo kontrasty (Roeselová, 1996).

Kresba rudkou umožňuje monumentální vyjádření pomocí masivní a syté stopy. Když kresbu rudkou kombinujeme s jinými technikami je nejlepší s uhlím, olejovými pastely nebo perokresbou (Roeselová, 1996).

Kresba uhlím je technika nejvhodnější studijní kresba. Kresebná stopa zanechává kresebný materiál na ploše. Stopy ovlivňují výrazovost kresby. Pracujeme zde s linkou, šrafováním nebo s roztíranou plochou. Kresba uhlím je taktéž vhodná pro kombinování jinými technikami (Kolektiv autorů, 1987; Roeselová, 1996).

3.1.2 Techniky mokrou stopou

Mokrý stopa je kreslířská technika využívající nástroj a barvy. Žák objevuje další polohy kreslířského výrazu, který pomáhá vytvářet stopu, nástroje a syté barvy. Patří sem: perokresba, kresba dřívkem, kresba štětcem, kresba fixem a lavírová kresba (Roeselová, 1996).

Perokresba vychází z lineární kresby. Je zde velká poutavost především v kontrastu linií a bílých a tmavších ploch. Na stínovanou kresbu používáme pero, které má měkký a tupý hrot. Kdežto ve studijní kresbě používáme ostřejší „dámské“ pero s úzkou stopou. „Francouzské“ pero používáme pro dynamickou kresbu a redispero pro dekorativní úlohy a písmo (Roeselová, 1996).

Kresba dřívkem je vhodná pro všechny věkové kategorie, a dokonce je hned po kresbě tužkou nejvhodnější kresebná technika (Roeselová, 1996).

Kresba fixy je nejčastěji používaná technika, hlavně k dekorativnímu projevu. Kombinace s jinými technikami se uplatňuje omezeně (Roeselová, 1996).

Lavírová kresba se provádí rozmýváním lineárním tušové kresby. Kresba tuší může být rovněž tónována několika odstíny (Kolektiv autorů, 1987).

3.2 Malba

Malba rozvíjí fantazii a vkus dítěte. Můžeme s barvami experimentovat. Velmi často malbu kombinujeme. Ještě máme různé druhy barev např. temperové, anilinové nebo latexové. Důležitým nástrojem v malbě je štětec, ale mohou se použít i jiné nástroje např. houbičky, kartáčky aj. Je důležitá i malířská paleta, na které si připravíme barvy a též je, zde mícháme (Hodge, 1999; Vondrová, 2001).

Malba pomáhá dětem se ztvárněním emocí, vztahů, prožitků a skutečností našeho světa. Barvy děti cítí jako barevné hmoty. Malířský projev podmiňuje barevné cítění, vnímání výrazových hodnot barev, svobodné uplatnění barevných představ a způsob podání malby. Děti potřebují klást na papír barevné kombinace tak, jak cítí význam a výmluvnost. K vedení malířského projevu, proto potřebuje tolerantní přístup pedagoga. Měl by nabídnout více možných řešení, předkládat podněty pro úvahu a vcítění se do řeči barev, ale ne jako závazný pokyn. Malba se objevuje ve třech podobách (Roeselová, 1996).

- a. Malba z představy navazuje na znaky vzniklé v kresbě. Soustřeďuje se na linii, tvar nebo podobu.
- b. Malba motivovaná pozorováním skutečnosti je volná parafráze viděného, která se v pojetí liší. Každý objevuje jiné podněty např. škálu barev, barevné kontrasty, vztah motivu a pozadí, jednoduchost nebo komplikovanost barevné skladby, mihotání světla, modelace objemu či dekorativnost upořádání.
- c. Návrhová malba řeší varianty výtvarných etud. Zkoumají se vlastnosti barev a vazeb, jejich výrazové nebo dekorativní účinky (Roeselová, 1996).

Tradiční malba se objevuje tam, kde se pracuje s tekutou barvou a štětcem. V malbě se barvy ředí velkým množstvím vody. Temperové barvy se používají hlavně pro pokrytí velkých ploch, nebo když se střídá barevná plocha s barevnou linií. Nejlepší na temperové barvy jsou štětínové štětce (Uždil, 2002).

Malba temperou je nejvýznamnější technika v malování. Temperové barvy poskytují neomezenou možnost mísit odstíny nebo k vyjádření pocitů a představ. Kombinace s jinými technikami nebývá častá. Také jsou důležité štětce. Vlasový štětec je velmi poddajný a pružný, ale nehodí se na roztírání tuhé barvy. Štětínový štětec je

zase nepoddajný, ale pevný a barvu lze dobře nanášet, ale zanechává širokou stopu, proto není vhodný na detaily. K pastózní a husté malbě používáme ploché a tvrdé štětce. Když žáci, ale zvolí podmalbu až do výraznějšího popředí, je dobré kombinovat kulatý a plochý štětec (Roeselová, 1996).

Malba akvarelem využívá všech barev kromě běloby, ta se nahrazuje prosvítajícím bílým tónem podkladu. Akvarel se dá velmi dobře kombinovat s jinými technikami a je to velmi časté. Je to nejdostupnější a velmi často užívaná technika. Práce s tekoucí barvou, která je na mokřím podkladě, vytváří spontánní malířský přednes. Vodové barvy mají několik druhů. Jsou to knoflíkové vodové barvy, anilínové barvy a klasické akrylové barvy. Nejlepší štětec na malbu akvarelem je kulatý vlasový, protože tento štětec pojme dostatek vody (Roeselová, 1996).

Výtvarné uplatnění pastelu se nachází na rozhraní kresby a malby. Pastely se liší podle pojiva. Spojuje je barevný pigment např. suché, mastné, voskové. Hustotu a jas pastelu rovněž ovlivňuje papír a odstín papíru. Když používáme malbu suchými pastely, tak to řadíme do klasických technik. Suchý pastel se dá použít na neroztíranou malbu a roztíranou malbu. Neroztíraná malba se vytváří vrstvením linií bez dotyků, a tím se uschovávají ostré stopy pastelu. Roztíraná malba vznikne tím, že žáci vytváří podklad bez detailů, vznikají tím nové barevné tóny. Technika suchými pastely se moc nehodí pro další kombinování. Ani technika olejovým pastelem se moc neobjevuje v kombinaci s jinými. Voskové pastely se spíše hodí pro menší děti, protože se používají malé formáty. Velmi dobře lze voskové pastely spojit s akvarelem (Roeselová, 1996).

Olejomalba se používá už od doby renesance. Maluje se na šepsované plátno. Ve stínech se užívá řídkých barev (Kolektiv autorů, 1987).

3.3 Grafika

Základními výtvarnými prvky grafiky jsou linie a plocha i kontrast bílé a černé. Nejdříve se dítě seznámí s principy tisku a spojí si výtvarné úkony s výslednou podobou grafického listu. To znamená, že se seznamuje s kroky, které vedou k osvojení jednotlivých grafických postupů. Žák se seznamuje s matricemi, nástroji a kombinuje techniky. Grafický projev přináší pocit úspěchu a podporuje zájem o ostatní, méně přitažlivé výtvarné aktivity. Změny výtvarných postojů obohacují dětský kreslířský

a malířský projev, které rovněž vnášejí do grafiky inspirativní pohledy na svět. Hlavním znakem je rozmnožovací výtvarná práce, která využívá postupů tisku z výšky, hloubky nebo plochy. Grafika je také vymezována různými hledisky např. zřeteli k nástroji a kresebné linii. Patří sem i obory umělecké grafiky, co je volná grafika a užitá grafika (Roeselová, 1996).

Volná grafika klade základy grafickém vyjadřování, též užívá klasických technických postupů, s cílem vytvořit původní grafický list (Roeselová, 1996).

Užitá grafika realizuje umělecký návrh průmyslovou výrobou. Podněty nalézá v praktických životních potřebách, které se slučují s uměleckými (Roeselová, 1996).

Reprodukční grafika se liší tím, že se soustřeďuje k technicky dokonalému tiskovému zmnožení nejrozličnějších i uměleckých předloh. Grafikův zásah během tisku je buď vyloučen, nebo zcela zaměřen k technickým problémům dokonalého převodu předlohy do reprodukce (Roeselová, 1996).

Gumotisk nelze vytisknout. Základní je bílá linka, která je kreslená dřívkem, perem nebo štětcem a klovatinou. Zaschlá kresba se zatírá buďto tiskařskou, nebo olejovou barvou, které jsou rozpuštěné v benzínu. Formát, na kterém bude gumotisk, se určuje podle nástrojů, zvláště na výraznosti stopy. Při kresbě perem používáme formáty A6 až A4. Při kresbě dřívkem zase formáty A5 až A2, kdežto na štětcovou lineární kresbu používáme formát A1 (Roeselová, 1996).

Rytá kresba nelze reprodukovat tiskem. Podklad je zaschlá klovatina, do níž se vyrývá kresba jehlou nebo hřebíkem a linka se zatírá. Je to specifická technika, je vhodná jako ilustrační technika. Lze ji kombinovat i s některými jinými postupy (Roeselová, 1996).

Odrývací technika na voskovém podkladu tvoří spodní část s navoskovaným úlomkem svíčky, nebo voskovým pastelem. Potom se potře černou tuší nebo tmavými temperovými barvami. Pak se odrývá pomocí rydla, hřebíků, jehlou nebo perem. Málokdy se dá tato technika kombinovat s jinými (Roeselová, 1996).

Protisk neboli kreslený monotyp nelze rozmnožit, ale je možné otisknout matici, na které zbyla barva po protisku. V protisku a otisku se objevuje

charakteristické zrcadlové převrácení kresby. Protisk vychází z kresby tužkou nebo perem na papír podložený deskou s naválenou tiskařskou barvou. Tato technika se volí spíše na menší formáty kvůli tomu, že slabá vrstva barvy rychle zasychá a na velkém formátu by nebyla, tak výrazná, byla by tu jen slabá intenzita barvy. Velmi často se protisk kombinuje i s jinými technikami (Roeselová, 1996).

Hry s otisky provází výtvarnou fantazii a tvořivost. Lze navázat kresbou, malbou či grafikou. Tato technika se může mísit i do aktivní grafiky. Specifickým otiskem může být frotáž, která se většinou objevuje v kombinaci s jinými technikami a též může být frotáž východisko pro koláž. Dobré formáty na tuto techniku jsou formáty od A6 až po balicí papír (Roeselová, 1996).

Papírořez hlavně pracuje s vyřezaným motivem. Tiskneme sytě černě, ale odřezané plochy a folie netiskneme. Tato technika se používá spíše jako návrhová technika pro užitou grafiku, protisk aj. Výsledný list je obvykle dekorativní. Formáty na papírořez se používají od A5 až do A2. Důležitý je zde ostrý nástroj (Roeselová, 1996).

Sádroryt se používá především pro přípravu na linoryt. Ryjeme zde ostrým nástrojem do sádry. Sádroryt je velmi kompatibilní, ale většinou je menších velikostí a pravoúhlý, ale může být i oblý (Roeselová, 1996).

Linoryt je nejčastější grafická technika ve škole. Obsahuje pozitivní a negativní linii, kontrasty bílé a černé plochy a dekorativní výplň ploch. Lze ho chápat dvěma pojetími. Je to pojetím dynamické stopy nástrojů a pojetí využití kreseb. Dynamická stopa neodrývá výraznou linku. Pracujeme zde s rydlem a vrstvíme krátké vrstvy. Využití kreseb odrývá naopak výraznou linku. Hledá především detaily a zdobnost. Kombinováním s jinými technikami je možné, ale je velmi obtížné zvláště v tom, že linoryt je výrazný. Formáty jsou zpravidla A5 a A4 (Roeselová, 1996).

Lept je grafická technika tisku z hloubky. Používá se zinková nebo měděná deska s asfaltovým pokrytem. Zvláštnost v této technice je to, že dovoluje různými polohami a překřížením grafických šraf (Kolektiv autorů, 1987).

Suchá jehla využívá jemné linky a hustě šrafované nebo hladké plochy. Na matrici se používá buďto kov, nebo umělohmotná folie. V této technice ryje ocelová

jehla do tvrdé desky. Barva se nanáší tamponem a buď částečně, nebo úplně se vytírají. Formáty na suchou jehlu jsou velmi komorní. Kombinování s jinými technikami se nepoužívá, protože suchá jehla je velmi křehká (Roeselová, 1996).

3.4 Prostorová tvorba

Tato technika je nenahraditelná. Prostorová tvorba rozvíjí hmatové vnímání, prožitek, dokonce prohlubuje a obohacuje vztah k povrchu, materiálu i s jeho vlastnostmi, struktuře, prostředí, objemu a prostoru (Pošarová, 2012).

Prostorová tvorba představuje široké pole všech nejrozmanitějších výtvarných projevů. Hlavními cíly jsou rozvoje osobnosti dítěte, hlavně tvořivou a morální složku, poznání světa. Žáci by se měli vhodně motivovat, ale měli bychom jim výtvarný projev v prostorové tvorbě rozšiřovat, tím nedochází ke stereotypům a ustrnutí. Důležité je ještě motivovat k osobitému projevu. Důležitý je tolerantní, ohleduplný a nápaditý přístup učitele, pomáhá dítěti k výtvarnému cítění a tvořivosti. Stejně, tak nabízí tento přístup žákům prostor pro svobodné hledání v oblasti sebevyjádření pomocí výtvarnou tvorbou. Důraz v prostorové tvorbě je osvojení si vlastních výtvarných výrazových prostředků a jejich využití v originálním výtvarném projevu. Důležitý je i reflektivní dialog, který má stejný přínos jako vlastní tvorba. Pomáhá žákům chápat odlišnosti výtvarného sdělení či toleranci k jinému postoji nebo výtvarné odpovědi (Pošarová, 2012).

Podnětem prostorové tvorby je nosné téma. Důležité je také komponování a experiment, bez kterých se neobejde tvůrčí činnost. Je dobré žáky podporovat k odvaze udělat krok do neznáma. S námětem je dobré spolupracovat v širším okruhu. Důležitá je vyváženost mezi technikou a námětem. Námět je především vnitřní svět a prožitky. Forma je dána pomocí výtvarného rukopisu (Pošarová, 2012).

Prostorová tvorba je inspirována pozorováním reality a je zastoupena studiemi, které se více či méně drží reality. Předchází většinou kresebná studie a na ní navazuje prostorová. Žák pomocí prostorové tvorby objevuje, jak modelovat, tvarovat, destruovat a formovat. Taktéž se v prostorové tvorbě žáci naučí kompoziční etudy, což jsou malé, méně časově náročné práce. Využívá se buď tvárných materiálů, nebo se konstruuje

z daných prvků. Motivace je buďto vlastní představa, skutečnost nebo zadaný výtvarný problém (Pošarová, 2012).

Práci se sádrou můžeme využít na více způsobů. Lze modelovat, kaširovat, nebo odlévat do reliéfního povrchu. Modelujeme většinou na konstrukci, tato práce je lepší pro starší žáky. Kaširování se dotváří pomocí dotvoření povrchu pomocí látky, papíru, provázků, papírové kaše, sádry nebo sádrových obvazů. Se sádrovými obvazy se snadno pracuje s žáky i na 1. stupni základní školy. Odléváme povrchy v přírodě nebo do formy. Další možností je reliéf, který je připravený modelací a také otištěný do měkké hlíny, poopravit, sejmut a odlít. Dokonce ho lze natřít řídkou vodovou barvou (Pošarová, 2012).

Prostorovou tvorbu z papíru můžeme kaširovat a tvarovat. Pracujeme buď spontánně, nebo záměrně a promyšleně. Konstrukce z papíru lze spojovat z drobných prostorových objektů např. skládanky, origami nebo z hotových papírových předmětů např. krabičky, kelímky, papírové sáčky aj. Náměty jsou z rostlinné říše, moderní architektury, fantazie a spousta dalších. Pro mladší žáky volíme techniku konstrukce z papírové krychle s kresbou. Žáci vytvářejí kresbu či vyplňují plochu. Náměty jsou krajina, emoce a kompozice (Pošarová, 2012).

Práce s přírodninami a přírodních materiálů. Přírodniny používáme v původním stavu, nebo jakkoliv upravené. Nejjednodušší práce je reliéfní podoba obrazu na volné ploše (Pošarová, 2012).

Tvorba z umělých hmot. Při práci s plasty používáme techniky tvarování, konstruování nebo kombinaci obou postupů. Vhodné materiály jsou např. plastové lahve, kelímky, příbory, tácky, plastové drátěnky, brčka, podložky, mikroténové sáčky aj. Žákovské práce jsou většinou reliéfního charakteru, jsou to buď zavěšené, nebo volně stojící. Vhodné náměty vychází hlavně z použitých materiálů. Jsou to např. různá zvířata, rostliny, příroda aj (Pošarová, 2012).

Textilní objekt, tato technika se používá hlavně jako dotvoření prostorové kompozice. Textil je schopen tvořit linie a plochy, ale i objem díla. Textilní objekt se může dělit na šitý objekt, textilní objekt a jutu. Šitý objekt se využívá buďto ruční šití, strojové šití nebo spojování textilních výrobků. Po ušití objekt něčím vyplníme např.

senem, molitamen, přízí aj. Pracujeme zde nejen s hmotou, objemem, tvarem, ale i plochou. Používáme i materiály, které jsou s textilem spojovány např. poutka, knoflíky, spony, panty aj. V této technice je dobré nechat rozvíjet fantazii. Textilní objekt je buď šitý, nebo lepený. Šitý je vycpaný nebo vrstvený, kdežto lepený je tvořen na způsob koláže. Výrobky a předměty v reliéfních pracích jsou většinou asambláže, které můžeme dotvořit malbou. Juta je přírodní materiál, který je rovněž velmi všestranný. Jutu lze využít k potažení konstrukce, kašírování a vtlačování, kdy vytváříme reliéfní povrch. Využití juty je podobné jako u papíru (Pošarová, 2012).

3.5 Soudobé výtvarné postupy

Tyto postupy jsou objektové a akční umění. Jsou zde různé přístupy. K objektové tvorbě je důležité vnímat sama sebe, pocity, hledat nové významy, také jsou důležité výtvarné experimenty (hry pro zrak, sluch, čich, hmat a sluch). Přístupy pro akční tvorbu jsou tyto: proměna vlastní identity (masky, převleky...), dokumentace (kresby, video, fotografie), hledání paralel vlastní situace aj. Patří sem neklasické výtvarné postupy, objektová a akční tvorba (Roeselová, 1996).

Mezi neklasické výtvarné postupy patří např. nové nástroje, soudobé výtvarné materiály a netradiční výtvarné postupy (Roeselová, 1996).

- a) Nové nástroje zanechávají různorodé stopy. Každá stopa má svou specifickou strukturu. Patří sem např. hry s nástrojem, gesta rukou a výtvarné pokusy
- b) Soudobé výtvarné materiály obohatily výtvarné vyjadřování pomocí malby hustými nánosy barev, přidáním jiných hmot a vlepováním jiných hmot. Patří sem např. plastická kresba, strukturovaná barva a frotáž. Frotáž je přenesení struktury podložky.
- c) Netradiční výtvarné postupy využívají hlavně papír. Práce jsou i mezi grafickou tvorbou, ale mohou být též součástí plastické a prostorové tvorby. Patří sem např. muchláž, koláž a roláž. Roláž je technika, kdy si vezmeme nějaké dílo, které rozstříháme na proužky a pak proužky rozsouváme nebo vyklápíme, a tím vzniká nové dílo. Koláž hlavně používali malíři kubismu a surrealismu. Je to způsob vytváření obrazů pomocí nalepování papírů, tapet, odstřížků látek

a výstřižky časopisů. Koláž lze kombinovat s kresbou a malbou (Kolektiv autorů, 1987; Roeselová, 1996).

V objektové a akční tvorbě vzniká kontakt s materiálem, prostředím i využitím vlastního těla. Mezi objektovou a akční tvorbu patří např. materiálové události, dialogy s předměty, setkání s prostředím, návraty k přírodě a zkušenosti s vlastním tělem (Roeselová, 1996).

- a) Materiálové události nepožadují žádné klasické techniky. Podněty jsou velmi skromné. Patří sem např. hmatové etudy, přírodní materiál aj.
- b) Dialog s předměty pomáhá žákům vidět v prostých předmětech věci pozoruhodné. Žáci jsou schopni říct, co z předmětu cítí. (např. z jakého jsou materiálu, jak vznikli....). Patří sem např. nálezy, akumulace (sbírka předmětů jednoho druhu) aj.
- c) Setkání s prostředím je velmi vzácná a rovněž přitažlivá výtvarná aktivita. Přitažlivá hlavně z toho hlediska, že podle toho mohou vzniknout světy podle našich představ. Patří sem např. výtvarná instalace z předmětu, divoká skládka aj.
- d) Návraty k přírodě nás nejsilněji oslovují. Podněty v nás vzbuzují různé reakce. Patří sem např. kresba do sněhu, detaily krajiny aj.
- e) Zkušenosti s vlastním tělem rozvíjejí hlavně citlivost. Navozují především uvědomování si sama sebe. Patří sem např. masky, převleky aj (Roeselová, 1996).

4. PROJEKTOVÁ VÝUKA

Projektová výuka je vhodná hlavně pro rozvíjení mezipředmětových vztahů, pro výuku v integrovaných celcích, při výuce s použitím nových forem, které posilují a usnadňují diferenciaci a individualizaci vzdělávání. Projektová výuka pomáhá rozvíjet školu a též pomáhá nasměrovat školu jako vzdělávací instituci. Je to výuka založená na projektové metodě. Rovněž je to zvláštní forma výuky, v níž žáci obracejí pozornost k formulaci společného problému. Projektová výuka se může dělit na tři etapy. První etapa motivuje žáka, určuje volby cílů, druhá etapa se týká plánování práce a hledání prostředků ke splnění cíle a třetí etapa se zabývá v provedení plánu, hlavním naplněním je vzájemné učení a pomoc žáků. Důležité je, že žáci projekt realizují od jeho plánování až po vytvoření produktu (Dömischová, 2011; Dvořáková, 2009; Kratochvílová, 2009; Šobáňová, 2010).

4.1 Projekt

Projekt může být definován jako např. úkol, problém, plán či návrh, učivo nebo pokus. Projekt i projektová výuka by měly být komplexní. Většinou projekt souvisí s problémem, který je aktuální nebo se jedná o známou situaci. Je to seskupení problémů. Je to vlastní podnik žáků, který dává jednotný cíl. Projekty jsou koncentrované úkoly zahrnující stlemelené učivo. Projekt musí mít cíl a uspokojivé zakončení. Kratochvílová (2009, s. 36) oznamuje, že: *“Projekt je komplexní úkol (problém), spjatý s životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj odpověď, aby svou teoretickou i praktickou činností dosáhl výsledného žádoucího produktu (výstupu) projektu, pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.”* Je to plánovaná a časově omezená aktivita, která je definovaná jasně, má cíl a časové trvání. Má harmonogram a výsledky se dají měřit. Je to jedinečný proces. Projekt může být chápán i jako pokus, tematické uspořádání učiva, samoučení, široký úkol nebo jednotná idea. V úvodu je důležité říct přehled studia projektu a jeho využití. Je důležité, aby žáci pochopili vzájemnou souvislost mezi danými úkoly v projektu. Důležitý je nadšení a pozitivní vztah k práci, toto dobře motivuje žáka k práci na projektu. Aby projekt zaujal, můžeme si v úvodu pomoci při vysvětlování třeba, že úvod budeme vykládat jako povídku. S projektem souvisí i projektová metoda, která vede k samostatnému zpracování projektů a pomocí ní

získáváme zkušenosti s praktickou činností a experimentem. Je to též uspořádaný systém činnosti učitele a žáka (Dömischová, 2011; Dvořáková, 2009; Kratochvílová, 2009, Šobánková, 2010).

4.2 Fáze projektu

Jsou 4 základní fáze: plánování, realizace, prezentace výstupu, hodnocení. Důležitou složkou dobrého projektu je, dobře projekt naplánovat a rozvrhnout práci na projektu. Máme dva směry plánování. Jeden směr nás vede od cílů ke konečnému produktu. Druhý směr nás vede z konkrétní představy výsledného produktu k formování cílů. V realizaci je důležité najít, vyhledat, zjistit a sebrat všechny potřebné podklady a materiály. Realizace se může provozovat buďto ve skupinách, nebo samostatně. Prezentaci výsledků můžeme udělat jako koláž nebo ukázkou vyrobených produktů, většinou je to formou výstavy. Reflexe je taktéž velmi důležitá, je zde využita zpětná vazba. Umožňuje zhodnotit činnost (Dömischová, 2011).

4.3 Projektový cyklus

Projektový cyklus je sled fází od zahájení po ukončení projektu. Projektový cyklus má pět fází: inicializace, plánování, realizace, kontrola a uzavření. Inicializace je vymezení projektu, vytvoření vize. Plánování se zabývá sestavením plánu. Realizace je provádění práce. Kontrola pomáhá zajistit plnění cíle a uzavření předává konečný produkt (Šobánková, 2010).

Projektový cyklus má i svůj princip, který se dělí na sedm částí: identifikace, posuzování projektového záměru, tvorba plánu projektu, závěrečné schválení, realizace projektu, ukončení projektu a zhodnocení projektu (Šobánková, 2010).

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se zaměřuji na projekt s názvem Planeta krásy. Hlavně na jeho vytvoření, realizaci a zhodnocení. Tento projekt jsem realizovala ve školní družině. Je zaměřen na výtvarnou výchovu a použití různých výtvarných technik. Tento program je zacílen na žáky Základní školy Slovanka v České Lípě. Především žáky 3., 4. a 5. třídy.

5. PROJEKT

Cíl projektu: Vytvoření a realizace projektu s názvem Planeta krásy. Naučit děti novým technikám ve výtvarné výchově a zdokonalení naučených výtvarných technik. Zjistit fantazii a kreativitu žáků na prvním stupni základní školy.

Popis projektu: Projekt byl realizován na Základní škole Slovanka v České Lípě. Program jsem vytvořila pomocí knih od Věry Roeselové (Námět ve výtvarné výchově, 1995, Techniky ve výtvarné výchově, 1996) a s použitím vlastních zkušeností ze studia oboru Pedagogiky volného času na Technické univerzitě v Liberci. Plán probíhal v období říjen - prosinec 2013. Konal se 1x v týdnu vždy v pondělí od 13:00 do 14:00. Po realizaci jsem udělala pro žáky, kteří na projektu spolupracovali, výstavu prací, které vytvořili.

Tabulka 1: Planeta krásy

Projekt: Planeta krásy		
Název	Technika	Materiál
Planeta Země	Kresba	Rudka
Přírodní projevy	Prostorová tvorba	Modelína
Struktura listu	Kresba	Tužka nebo uhel
Flóra	Grafika	Vosková rezerva
„Dary“ Země	Grafika	Frotáž
Lesní krajina	Malba	Akvarelové barvy
Sladkovodní a mořská říše	Soudobé výtvarné postupy	Koláž
Plazi	Malba	Tempera
Ptačí svět	Prostorová tvorba	Papír
Savci	Soudobé výtvarné postupy	Roláž

Zdroj: autor práce, 2014

5.1 Skupina a prostředí projektu

5.1.1 Skupina

Skupina, se kterou jsem se scházela, byla složena většinou z dívek z 3., 4. a 5. třídy, občas se mnou pracovali i kluci, ti byli ze 4. a 5. třídy. Lze tedy říci, že jde o skupinu heterogenní, ale většinou o skupinu homogenní.

Důležitým bodem skupiny je, že její trvání je čistě dobrovolné. Jde o skupinu, která se navštěvuje společně školní družinu, skupina je neformální. Žáci jsou organizovaní, pode mnou jako hlavním lektorem.

5.1.2 Prostředí

Zázemí, kde jsem se s dětmi scházela, se nacházela na Základní škole Slovanka v České Lípě.

Obrázek 1: Základní škola Slovanka

Zdroj: Základní škola Slovanka, online, cit. 2014-03-19

Základní škola poskytuje vzdělání žákům od 1. třídy do 9. třídy. Škola nabízí i mimoškolní aktivity jako je např. hry na hudební nástroje, trampolínky, atletika aj. Škola má rovněž pět oddělení školních družin plus jeden školní klub pro starší žáky. Tato škola je zaměřena na environmentální výchovu a je dokonce zapojena do dvou projektů Zdravá škola a do projektu Euroškola. Škola též disponuje dvěma tělocvičnami, jídelnou, počítačovými učebnami a jedním školním hřištěm. Logem školy je sova, která zobrazuje moudrost – chytrost – přátelství. Pořádá ještě různé akce, jako jsou např. módní přehlídka, oborový projektový den, mladý moderátor aj. Škola má také chovatelský a dramatický kroužek.

Škola se rovněž zaměřuje na žáky s vývojovými poruchami učení. Dokonce spolupracuje s MěÚ v České Lípě. Organizuje i různé soutěže, olympiády a další. Zmíněná základní škola se též snaží dodržovat stanovené učební osnovy a taktéž se snaží zvyšovat aktivitu žáků při vyučování pomocí zařazování různých forem činností například řešení problémů, zadáváním úkolů či skupinovou prací. Dále nabízí speciální dyslektické tříd, školní poradenské centrum a má ještě rozšířenou výuku mediální tvorby. Tato škola má jak už jsem zmínila poradenské centrum, které je spolufinancováno Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem naší země. Škola je zapojena do rozvoje a metodické podpory poradenských služeb. Dokonce má škola i vlastní volby do školské rady. Nedílnou součástí této školy jsou mažoretky, které se často umísťují na soutěžích velmi vysoko. (ACE IT S.R.O. *Základní škola Slovanka* [online]. 2009 [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://www.zsslovanka.cz/>).

5.2 Realizace projektu

Úkol č. 1 – Planeta Země

Technika: kresba

Cíl: Zdokonalit žáky v kresbě rudkou a uhlem.

Pomůcky: rudka, čtvrtky, předloha - atlasy.

Postup: Žákům jsem rozdala atlasy, které jsem přinesla, aby se žáci mohli podle toho řídit. Poté jsem rozdala rudky a čtvrtky, se kterými kresbu vytvořili. Nejdříve si žáci vybrali jeden z možných předloh nebo využili vlastní fantazii. Pak, co si vybraly buď z předlohy, nebo z vlastní fantazie, tak začali tvořit planetu Zemi. Potom, co všechny dívky skončily s prací, jsme si obrázky společně zhodnotily.

Obrázek 2: Planeta Země

Zdroj: autor práce, 2013

Úkol č. 2 - Přírodní projevy

Technika: prostorová tvorba

Cíl: Ukázat žákům nový pohled na prostorovou tvorbu pomocí tvarování modelíny.

Pomůcky: podložka, modelína, předloha - kniha Věry Roeselové a knížka s přírodními jevy.

Postup: Každý žák, co semnou pracoval, si přinesli modelínu. Poté jsem žákům připravila knihu od Věry Roeselové a různé knihy s přírodními jevy. Každý, kdo na této práci pracoval, si ji prolistoval a našel si přírodní jev, který vytvořil. Například Zemské desky, jádro aj. Pak, co si každý něco vybral, pracovali na svém výtvoru. Na konci jsme společně práce zhodnotili.

Úkol č. 3 – Struktura listu

Technika: kresba

Cíl: Pomocí kresby tužkou zachytit světlo a stín.

Pomůcky: tužka, uhel, čtvrtky, listy.

Postup: Na stůl jsme položila nasbírané listy různých stromů a keřů. Každý, kdo pracoval, si jeden vybral. Potom jsem rozdala čtvrtky, tužky a uhly. Každý si zvolil vyhovující buď tužku, nebo uhel podle toho s čím rád pracuje. Vysvětlila jsem žákům, aby na listech udělali strukturu listu i přechod světla a stínu. Museli zachytit celou strukturu listu. Následně, co všichni skončili, jsme si práce společně zhodnotili.

Úkol č. 4 – Flóra

Technika: grafika

Cíl: Procvičení získaných dovedností žáků u voskové rezervy.

Pomůcky: čtvrtky, voskovky, černá tuš, dřívko, předloha – knihy o flóře.

Postup: Každý si prolistoval připravené knihy, které jsem donesla. Vybral si květinu, která se mu líbila. Poté jsem rozdala čtvrtky a voskovky. Každý si svojí čtvrtku

„zaplnil“ různými barvami voskovek. Nedělali žádné obrazce ani nic podobného, jen ji vybarvili, co nejvíce barvami. Potom čtvrtku pokrytou voskovkami, pomocí štětce pokryli černou tuší, nesměla pronikat žádná voskovka. Pak, co jim čtvrtky uschly, si vzali dřívka a vybraný obrázek, pomocí dřívka vrývali do voskové rezervy. Následně, co výtvary dokončili, jsme společně obrázky zhodnotili.

Obrázek 3: Flóra

Zdroj: autor práce, 2013

Úkol č. 5 – „Dary“ Země

Technika: grafika

Cíl: Ukázání grafiky pomocí techniky frotáže.

Pomůcky: papíry, tužky, pastelky, předlohy – různé struktury darů země (např. plácačka na mouchy, dlaždička, zed', peníze, aj.)

Postup: Na stůl jsem rozložila různé pomůcky (plácačka na mouchy, kus dlaždičky, aj.) a rozdala jsem žákům papíry, na těch to totiž lépe vynikne. Žáci si vybrali pomůcku, která se jim líbila, a poté si pomůcku vložily pod papír. Pomocí tužky nebo pastelek, záleželo na tom, s čím se jím lépe pracuje, začali „odebírat“ strukturu vybrané pomůcky. Většinou odebírali více než jednu pomůcku, aby výsledná práce nebyla jen strohá a nezajímavá. Poté, co všichni dokončili práci, jsme společně zhodnotili výtvary.

Úkol č. 6 – Lesní krajina

Technika: malba

Cíl: Procvičení techniky transparentní malby pomocí akvarelových barev.

Pomůcky: čtvrtky, akvarelové pastelky, štětce, kelímek, voda, předlohy – knihy.

Postup: Na stůl jsem připravila akvarelové pastelky a knihy pro inspiraci. Každý žák, který pracoval, dostal čtvrtku. Nato si každý buď to z knihy, nebo z vlastní fantazie zvolil, co ztvární a poté se pustil do práce. Pak, co obrázek namaloval akvarelovými pastelky, si každý vzal štětec a kelímek s vodou. Pomocí štětce a vody akvarelové pastelky rozmývali, tím vznikl hezký kontrast. Potom práci nechali zaschnout. Poté, co práce zaschla, jsme ji společně zhodnotili.

Úkol č. 7 – Sladkovodní a mořská říše

Technika: Soudobé výtvarné postupy – koláž

Cíl: Procvičení v technice koláže.

Pomůcky: čtvrtky, tužky, barevné papíry, lepidla, předlohy – knihy.

Postup: Na stole jsem rozložila knihy se sladkovodními a mořskými rybami. Každý si vybral rybu, která se mu nejvíce líbila. Pak jsem rozdala čtvrtky a na stůl položila barevné papíry. Každý si nejdříve rybu načrtl tužkou, aby pak věděl, kam bude lepit a jak barevný papír. Poté si každý vybral barevné papíry podle toho, jak chtěl, aby ryba vypadala. Natrhali si určitý počet papírků a poté už je lepily na čtvrtku, aby tím vyplnily rybu. Potom, co všichni skončili, jsme společně práce zhodnotili.

Obrázek 4: Koláž ryby

Zdroj: autor práce, 2013

Úkol č. 8 - Plazi

Technika: malba

Cíl: Procvičování v malbě temperou.

Pomůcky: tempery, čtvrtky, štětce, tužky, kelímek, voda, předlohy - knihy, obrázky.

Postup: Na stůl jsem rozložila knížky, kde byli plazi, a každý si vybral plaza, který se mu líbil. Poté jsem rozdala čtvrtky, tempery a štětce. Každý si ještě vzal kelímek s vodou. Nejdříve si nakreslili tužkou vybraného plaza. Následně ho pomocí temperových barev vymalovali. Potom, co výkresy uschly, jsme společně zhodnotili.

Obrázek 5: Plazi

Zdroj: autor práce, 2013

Úkol č. 9 - Ptačí svět

Technika: prostorová tvorba

Cíl: Rozšířit možnosti tvarování papíru.

Pomůcky: kartony, barevný papír, větvičky, zahradnické nůžky, lepidlo, tavná pistole.

Postup: Doma jsem nastříhala větvičky, a tím jsem vytvořila základ na nohy, zobák a ocas. S žáky jsme pracovali už na samotných ptácích. Na karton si nakreslili tělo a potom ho vystříhli. Následně na tělo ptáčka nalepili barevný papír pomocí lepidla stejně jako v koláži. Vytvořili ptáčkovi oko pomocí barevného papíru. Dále jsme

pomocí tavné pistole přilepili vytvořené větvičky (zobák, nohy a ocas). Po zdařené práci jsme společně zhodnotili.

Obrázek 6: Ptačí říše

Zdroj: autor práce, 2013

Úkol č. 10 - Savci

Technika: Soudobé výtvarné postupy – roláž

Cíl: Naučit žáky novému postupu roláží.

Pomůcky: čtvrtky, lepidla, nůžky, předlohy - obrázky.

Postup: Žákům jsem rozdala obrázky savců podle toho, který se jim líbil. Poté si obrázek rozstříhali na proužky. Vzali si čtvrtku a lepidlo. Potom si proužky rozložili na stole, aby věděli, jak obrázek bude vypadat. Následně proužky lepili na čtvrtku podle své fantazie a rozložení. Na konci, když měli všichni zúčastnění hotovo, tak jsme práce zhodnotili.

5.3 Vyhodnocení projektu

V této části zhodnotím, jak se žákům podařilo docílit zadaného tématu. Zda zadané téma zvládli a jak hodně potřebovali mojí pomoc a co naopak zvládli sami. Popíšu, zde každé zadané téma zvlášť pro lepší orientaci. Při zhodnocení se řídím podle svého pozorovacího archu, který jsem si vedla při projektu, abych reflexi lépe a dobře zvládla. Poté vyhodnotím celý projekt, jak se zvládl a co by se mohlo zlepšit.

5.3.1 Vyhodnocení úkolů

Zaměřím se na zhodnocení každého úkolu zvlášť.

Úkol č. 1 – Planeta Země

Zhodnocení: Technika v prvním úkolu byla zvolena ta nejjednodušší a to kresba s pomocí rudky nebo ugle. Tato technika žáky velmi bavila. Pracovali se mnou dívky ze 4. třídy a 5. třídy. V tomto úkolu si žákyně mohli vybrat ze dvou materiálů, se kterými mohli pracovat buďto uhlem, nebo rudkou. Dívky si vybraly rudku, protože se jím s rudkou lépe pracuje a rádi s ní pracují. Každá z dívek nakreslila Zemi buď pomocí atlasu, který jsem přinesla pro inspiraci, nebo podle vlastní fantazie. Dívky se v této práci dokázaly, dobře poradily s technikou světlo x stín, což mě osobně velmi překvapilo. Jak jsem psala už v popisu projektu, na konci jsme si práci společně zhodnotily. Zhodnotili jsme to společně, každá ze zúčastněných řekla, která planeta Země se jí líbí a proč. Dívky se většinou shodly. Poté jsem práce zhodnotila já a řekla jsem jim k tomu svůj názor. Dokonce jedna žákyně tuto práci pojala podle svého tak, že mi planetu Zemi nakreslila jako „šoumena.“ Jediný tento obrázek jsme moc nehodnotili, spíše jsme se tímto obrázkem dobře pobavili. Ostatní obrázky se, ale opravdu moc povedly. Pro příště bych, ale žákům řekla, ať se raději drží zadaného tématu a nevznikl by ten jeden obrázek, který jsem nemohla dále používat.

Úkol č. 2 – Přírodní jevy

Zhodnocení: V tomto úkolu jsem si vybrala techniku prostorová tvorba s využitím plastelíny. Tato technika bavila, hlavně v tom, že si vyzkoušeli pracovat i s jiným materiálem než byli zvyklí. Pracovali se mnou dívky i jeden kluk, byli to žáci ze 4. a 5. třídy. Díky přinesené pomůcce žáci byli schopni ztvárnit různé přírodní projevy, které se tu dějí. Myslím si, že kdybych žákům nepřinesla knihy, hůře by se jim

pracovalo. Díky knihám se nám povedlo dobře tuto práci zvládnout. Na konci jsem nejdříve práce zhodnotila já podle toho, jak se jim podařilo práci zpracovat, jak si poradili s materiálem. Poté žáci mezi sebou si práce zhodnotili a řekli si, která z prací se jim líbí a proč. Příště bych práci zvolila stejně, nepřišlo mi nic, co bych nezvládla. Možná bych přinesla více pomůcek, aby bylo z čeho vybírat a ne jen dvě knihy, které jsem donesla.

Úkol č. 3 – Struktura listu

Zhodnocení: Pro tuto práci byla zvolená technika kresba tužkou. Na této technice se mnou pracovali, jak dívky, tak kluci. Byli to žáci ze 4. třídy. Ze začátku žáci list poté, co ho nakreslili, tak ho začali vybarvovat a neřešili žádný přechod mezi světem a stínem. Tak jsem žákům na mém listu, který jsem kreslila ve škole, ukázala, jak správně mají zachytit přechod mezi světem a stínem. Potom už někteří tento proces pochopili a nakreslili vše, co na listu, který si vybrali, viděli. Po skončení všech zúčastněných jsem práci zhodnotila a poradila a pořádně vysvětlila přechod mezi světlem a stínem a co vše se zobrazuje. Pak si žáci mezi sebou práce zkonzultovali a řekli, co se jim na práci spolužáků líbí a co by udělali oni jinak. Pro příště bych začala nejdříve vysvětlením, že ve výtvarné výchově se znázorňuje vše, co můžeme vidět na listu, když se na něj podíváme. Také bych žákům vysvětlila, že se ve výtvarné výchově zachycuje přechod mezi světem a stínem.

Úkol č. 4 – Flóra

Zhodnocení: Zde jsem použila techniku grafiku s využitím voskové rezervy. Tato technika se žákům moc líbila. Voskovou rezervu už většina z nich znala. Tuto rezervu už totiž žáci, co se mnou pracovali, dělali v hodinách výtvarné výchovy. Díky tomu už většinou věděli, jak to udělat. Pomocí mnou přinesených knih o flóře si každý vybral tu svoji oblíbenou nebo tu, která se mu líbila. Pracovaly se mnou jen dívky a to z 3., 4. a 5. třídy. Na konci práce jsem práci zhodnotila nejdříve já. Žákyním jsem nic moc nevytýkala, protože znaly už tuto techniku, tak věděly, jak mají postupovat. Následně si práce zhodnotily dívky mezi sebou. Řekly, co se jim líbí a co ne. Pro příště bych zvolila podložky pod tuto práci, protože tuš byla všude po stole, ale za tento problém jsem si mohla sama. Takže příště pro tuto techniku bezpodmínečně podložku.

Úkol č. 5 – „Dary“ Země

Zhodnocení: Použila jsem zde techniku grafika se zaměřením na frotáž předmětů. Tuto techniku žáci spíše neznali. Takže na začátku jsem jim vysvětlila, co vlastně budeme dělat a co je to za techniku. Poté, co jsem jim vše důkladně vysvětlila, se žáci pustili do práce. Pracovali se mnou dívky i chlapci, ze 4. a 5. třídy. Občas jsem žákům musela pomoci, protože se jim nedařilo, ale potom, co jsem jim pomohla, už to většinou zvládli sami. Obrázky se velmi povedli. Žákům se tato technika velmi líbila, protože si vyzkoušeli něco nového, což bylo i mým cílem této bakalářské práce, aby si žáci vyzkoušeli i nové techniky. Potom, co žáci techniku pochopili, už je práce bavila. Vzniklo mnoho krásných obrázků. Nejdříve jsem práce zhodnotila já a pak žáci mezi sebou si práce zhodnotili. Příště bych asi nic neměnila, žákům jsem vše vysvětlila hned na začátku, poučila jsem se ze struktury listu, kde jsem na to zapomněla. Možná bych příště sehnala více pomůcek, aby bylo více z čeho vybírat a žáci měli více frotáží.

Úkol č. 6 – Lesní krajina

Zhodnocení: Technika, kterou jsem zvolila, byla malba pomocí akvarelových barev. Tato technika velmi děti bavila. Rádi totiž pracují s akvarelovými barvami. Já jsem na tuto práci použila akvarelové pastelky. Některé žáci tyto pastelky znali, ale některým jsem musela vysvětlit, jak se s nimi pracuje. Někdy žáci potřebovali pomoc, když jsem ji vždy poradila, jak to mají dělat, tak už si s lesní krajinou vždy dobře poradili. Většina žáků lesní krajinu ztvárnila jako les a vše, co do něj patří. Nechala jsem žákům volnou ruku a kdo chtěl, mohl se podívat do knížek, které jsem přinesla na ukázkou. Na této práci pracovaly dívky ze 4. a 5. třídy. Na závěr jsem práce nejdříve ohodnotila a okomentovala já a pak žákyně mezi sebou. Příště bych práci zadala jasně, aby mi pak žáci neměli, tak volnou ruku jako jsem jim nechala. Zadala bych úkol přesně, jak chci, aby ho zpracovali. Materiál bych, ale nechala stejný, protože žáci s ním uměli pracovat a pracovalo se jim s ním dobře.

Úkol č. 7 – Sladkovodní a mořská říše

Zhodnocení: V této technice jsme pracovaly s technikou koláž, bylo to zaměřené na ryby a celý mořský svět. Většinou dívky, které se mnou pracovaly, tuto techniku už

znaly z hodin výtvarné výchovy. Pracovaly se mnou žákyně z 3., 4. a 5. třídy základní školy. Tato práce dívky velmi bavila. Všem se moc povedla. Každá z nich ztvárnila jiný objekt ze sladkovodní nebo mořské říše. Vybraly si např. úhoře, velrybu nebo kapra. Všechny dívky se nechaly inspirovat knihami, které jsem přinesla na ukázkou a pro inspiraci. Žákyně v této práci zapojily i svojí fantazii, čím přidali práci svůj vlastní pohled na říši ryb. Na konci práce jsem nejdříve práce zhodnotila já z pohledu lektora. Práci jsem žákyním posuzovala hlavně po stránce „profesní“. Poté si holky práce ocenily mezi sebou a řekly si, co se jim na jakém výtvoru líbilo a co naopak ne, co je nejvíce zaujalo a proč vybraly zrovna určitý výtvor jako nejhezčí. Příště bych dívkám přesně zadala, jak mají ryby vypadat, aby se mi nestalo, že jedna z dívek mi zrovna zmíněného úhoře ztvárnila podle své fantazie. Také bych zvolila možná těžší úkol než je sladkovodní a mořská říše nebo bych na toto téma zvolila jinou techniku třeba prostorovou tvorbu, aby si žákyně vyzkoušeli i něco těžšího a dokázaly se vypořádat se vším. Práce se velmi zdařily.

Úkol č. 8 – Plazi

Zhodnocení: Techniku, kterou jsem na toto téma použila, se žákům velmi líbila. Byla to technika zaměřená na malbu s využitím tempery. Žáci tuto techniku už znali z dřívějších a to hlavně z hodin výtvarné výchovy. Pracovali se mnou žákyně ze 4. a 5. třídy, ale také se mnou pracoval i jeden hoch, který byl z 5. třídy. Tato technika zúčastněné velmi bavila. Někteří použili knížky, které jsem přinesla jako inspiraci. Ti, co ale nechtěli pracovat podle knížek, využili v této práci vlastní fantazie ke ztvárnění různých plazů. Na konci práce jsem výtvořů zhodnotila já „okem profesionála.“ Poté si žáci výkresy ocenili mezi sebou. Žáci si vyzkoušeli ohodnotit práce pomocí smajlíků a vždy řekli, proč se pro daného smajlíka rozhodli. Příště bych opět nenechala žáky tvořit podle jejich vlastní fantazie, protože žáci občas začnou tvořit něco jiného než jak je zadaná práce. Lepší je vždy zadat žákům přesně to, co po nich chceme, aby vzniklo to, co od žáků požadujeme.

Úkol č. 9 – Ptačí svět

Zhodnocení: Pro tuto práci byla zvolená technika prostorová tvorba se zaměřením na papír a jeho využití. Ta to varianta pro žáky byla nová. Pracovaly se

mnou dívky z 3. a 4. třídy. Všem jsem většinou musela pomáhat, protože techniku neznali. Velmi je, ale bavila, protože se naučili něco nového. Sice si tuto techniku vyzkoušeli už při úkolu číslo 2 – přírodní jevy, ale tato práce na prostorovou tvorbu je více bavila, protože byla změřená na papír s tím se jim i lépe pracovalo. Poznaly techniku zase z jiného úhlu tím myslím, že žákyně použily jiný materiál a to papír než v první práci, kde použili plastelínu. Dívky pracovaly hlavně podle předlohy, kterou jsem přinesla na obrázku. Nikdo z nich se neřídil ničím jiným, i když měli možnost řídit se svojí fantazií, protože jsem jim zase na začátku nic neurčila, čeho se mají řídit, jestli mě nebo svojí fantazie. V této práci jsme s holkami řešily nejvíce kartón, který jsem přinesla, protože byl strašně tvrdý a špatně se stříhal, ale nakonec jsem se s kartónem „vypořádaly.“ Na konci hodiny jsem zase práce zhodnotila já a pak žákyně mezi sebou. Příště bych zvolila lepší a měkčí kartón pro lepší práci s ním. Jinak se práce velmi vydařila a holky byli s výslednou prací velmi spokojeni.

Úkol č. 10 – Savci

Zhodnocení: Technika, kterou jsem zvolila v posledním úkolu, patří do soudobých výtvarných postupů a je to roláž. Tuto techniku žáci neznali, takže jsem všem, co se mnou pracovali, vše podrobně vysvětlila. Poté žáci začali na výkresu pracovat. Občas jsem musela žákům poradit, jak tuto práci zvládnout. Potom, co jsem žákům poradila, zvládli práci velmi dobře. Na této práci se mnou pracovaly dívky z 3., 4. a 5. třídy, ale také jeden hoch z 5. třídy. Žákům jsem přinesla pomůcku v podobě různých savců. Byli to lvy, surikaty a spousta dalších. Na konci jsem práce zhodnotila nejdříve já a pak si je ocenili žáci mezi sebou. Pro příště bych přinesla více obrázků, protože všichni si obrázky rozebrali. Poté je roztříhali na proužky, ale už nezbyl ani jediný, aby mohl být jako předloha. Bylo by tedy lepší mít více obrázků. Ale na druhou stranu vznikly moc hezké a originální práce.

5.3.2 Celkové vyhodnocení projektu

Zde se zaměřuji na zhodnocení celého projektu jako celku.

Zhodnocení projektu: Do projektu jsem zařadila všechny techniky, které jsem nejdříve podrobně popsala v teoretické části, abych poté lépe žákům mohla danou

techniku popsat a blíže vysvětlit, o co v daném úkolu, který jsme měli na programu, šlo. Zařadila jsem do plánu pět technik – kresba, malba, grafika, prostorová tvorba a soudobé výtvarné postupy. Ke každé z technik jsem dala dva úkoly, aby si žáci mohli techniku vyzkoušet více způsoby než jen jedním, který třeba už znali z hodin výtvarné výchovy. Program byl zaměřen na žáky ve školní družině. Pracovali se mnou převážně dívky, ale i pár chlapců se našlo, kteří si některé techniky se mnou zkusili. Žáci byli z 3., 4. a 5. třídy.

Celý projekt se velmi zdařil, než bylo moje očekávání. Také mě velmi potěšilo, kolik žáků se mnou pracovalo. Žákům taky udělalo radost, že si vyzkoušeli i nové techniky nebo si zdokonalili ty, které už znali. Myslím si, že to, co jsem si dala za úkol, se mi s žáky většinou povedlo. Občas žákům něco nešlo, ale vždy jsme se společnými silami dobrali k zdárnému a myslím si, že i povedenému konci. Celý tento projekt, který jsem realizovala na ZŠ Slovanka v České Lípě. Projekt jsme zakončili výstavou všech prací. Tato výstava měla velký ohlas, jak od žáků, kteří se mnou pracovali nebo od žáků, kteří navštěvují zmíněnou družinu, tak i od vychovatelky paní Krausové. Přišli se podívat i jiní učitelé a těm se také výstava velmi líbila.

5.4 Swot analýza

Pro svou bakalářskou práci a její zhodnocení jsem využila jednu z metod evaluace a to pozorování. Díky lepšímu znázornění a grafickou úpravu jsem použila Swot analýzu, kde popisují silné, slabé stránky projektu, ale i další příležitosti či hrozby. Tato analýza ukazuje, jaké stránky může mít projekt a s čím by se mělo počítat, než se začne program realizovat. Dále naznačuje, co můžeme díky projektu získat nebo ztratit. Touto analýzou lze dobře znázornit odvedenou práci a její celkové zhodnocení a výběru prostředí, či tématu.

Tabulka 2: Swot analýza

Silné stránky	Slabé stránky
a. Získání praktických zkušeností do studia PVC ale i dalšího navazujícího studia. b. Prohloubení znalostí v oboru výtvarné výchovy. c. Rozšíření vědění o školní družině a jejím fungování. d. Vytvoření vlastního projektu – získání zkušeností pro další projekt. e. Utvoření výstavy pro veřejnost, výtvarných prací, které vznikly v průběhu působení na ZŠ Slovanka.	a. Krátké časové působení pro práci na projektu. b. Malé zkušenosti s vedením větší skupiny dětí.
Příležitosti	Hrozby
a. Splnění povinných školních praxí b. Kontakty do budoucnosti - získání potřebných zkušeností pro další uplatnění v oboru	a. Malý zájem o vytvořený výtvarný projekt pro děti ze školní družiny. b. Neposkytnutí prostoru ze strany ZŠ Slovanka.

Zdroj: autor práce, 2014

ZÁVĚR

Bakalářská práce byla rozdělena na tři části. V teoretické části jsem se zaměřila na vysvětlení pojmů školní družina, kde jsem se zaměřila na vysvětlení pojmu a na objasnění všeho, co patří do školní družiny. Ještě jsem se v teoretické části zaměřila na výtvarnou výchovu a vše, co do ní patří. Nejdříve jsem se v práci zaměřila na vysvětlení pojmu výtvarná výchova a dále pak, co je součástí výtvarné výchovy, jako jsou výrazové prostředky, výtvarný projev dětí, kam jsem zařadila i vysvětlení pojmu symbol dětí ve výtvarném projevu. Zdůrazňuji zde, jaké různé symboly děti používají a co přesně znamenají či znázorňují. Potom se rovněž zmiňuji o tom, jak výtvarnou výchovu vnímají žáci v 3., 4. a 5. třídě základní školy, toto téma mi velmi pomohlo v pochopení na, co žáci v těchto ročnících nejvíce zaměřují a co je pro ně stěžejní a důležité, něco málo z této použité literatury, ve které se psalo o vnímání výtvarné výchovy v daných ročnících, jsem použila i do svého projektu, abych žáky, kteří se mnou pracovali lépe a dobře namotivovala na daný úkol, který jsem s nimi chtěla dělat. Dále jsem se orientovala na výtvarné techniky a v poslední teoretické části jsem zabrousila do pojmu projektová výuka a přiblížení pojmu projekt, protože jsem se mu v celé praktické části věnovala.

V praktické části jsem se zaměřila na realizaci projektu. Nejdříve jsem popsala prostředí, kde jsem projekt realizovala, dále jsem ocenila skupinu, která se mnou pracovala. Vysvětlila jsem v této části, o jakou skupinu jde a z jakých tříd žáci jsou. Byli to žáci z 3., 4. a 5. třídy. Převážně se mnou pracovaly dívky, protože je výtvarná výchova velmi baví a chtěly se dozvědět něco nového, jako například nové techniky nebo různé nové postupy, které mohou dále použít ve své praxi. Pracovalo se mnou i pár odvážných chlapců. I když kluci nejsou někdy, tak šikovní jako děvčata, ale i tak se jim práce velmi povedli, někdy měli práci lepší než holky. Také jsem, zde charakterizovala, jak celý projekt vznikl, kdy jsem si pomohla přehlednou tabulkou, ve které jsou vysvětleny všechny úkoly, které jsem s žáky realizovala a jaké byly použity pomůcky. Poté jsem celý projekt popsala podrobněji. Každý úkol popsala zvlášť, aby bylo vidět, jaké byly použity techniky a pomůcky pro daný úkol. Popsala jsem zde ještě celý postup pro lepší pochopení úkolu.

V třetí závěrečné jsem projekt celý zhodnotila, jak se povedl či ne. Nejprve jsem ocenila každý úkol samostatně, aby bylo zřejmé, kde byly jaké chyby, nebo co se naopak povedlo či, co by šlo příště udělat lépe. Díky ocenění každého úkolu zvlášť můžeme úkoly mezi sebou porovnávat a rovněž je zde dobře patrné, co jsem zlepšila oproti minulému úkolu nebo co jsem třeba upravila, aby se úkol povedl lépe. Poté jsem celý projekt zhodnotila celkově. Zda se mi povedlo docílit toho, co jsem si na začátku stanovila. Myslím si, že se mi to povedlo.

Na konci celé mé práce zhodnocuji projekt pomocí výstavy, kterou jsem uspořádala spolu s žáky, kteří se mnou na projektu spolupracovali, aby spolužákům a učitelům na Základní škole Slovanka v České Lípě ukázali, jak si dokázali poradit se zadanými úkoly a jak se jim to povedlo. Pomocí výstavy bylo ukázáno umění žáků a zapojení se do práce pod vedením mě jako lektorky. Výstava se konala na konci celého projektu, aby se ukázaly všechny techniky, které jsem zvolila pro žáky školní družiny.

Cíly bylo žáky základní školy, kterou jsem si vybrala naučit nové techniky, což se mi povedlo. Díky technice prostorová tvorba, kterou žáci znali jen zřídka nebo vůbec ne. Také bylo mým cílem žáky zdokonalit ve vybraných technikách, které jsem zvolila. Ukázat žákům jiný pohled na výtvarnou výchovu než jen jako vyučovací předmět ve škole. Představit studentům základní školy, co je to projekt a jak funguje a jak se s ním pracuje. Posledním z mých cílů bylo navrhnout projekt pro žáky, kteří navštěvují školní družinu a potom ho zrealizovat se žáky. Tento cíl se mi též povedl a to hlavně v tom, že žáky projekt velmi bavil a byli ochotni se mnou na projektu spolupracovat.

Díky této práci jsem si vyzkoušela práci s dětmi ve školní družině. Vedení většího kolektivu dětí a namotivování k jiné práci než jakou znají z výuky na základní škole. Mohla jsem předat zkušenosti, které jsem se dozvěděla buď studováním na Technické univerzitě v Liberci oboru pedagogiky volného času, nebo když jsem si prostudovala literaturu k tomuto tématu. Byla to pro mě nová zkušenost předat žákům školní družiny nové a zajímavé informace, které se týkají výtvarné výchovy a vše, co do ní patří. Pomocí bakalářské práce jsem poznala nový náhled na vysvětlení učiva žákům díky jiné a třeba i zábavné formy, kterou studenti mohou lépe pochopit a více s učiteli spolupracovat. Tento pohled mi dodal více odvahy pro další práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BABYRÁDOVÁ, Hana. *Symbol v dětském výtvarném projevu*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, 132 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-3360-6.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.

BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: deset projektů s konkrétními činnostmi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-802-9.

DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka: moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1.

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1620-9.

DYTRTOVÁ, Kateřina. *Interpretace umění ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7044-424-X.

FRANCÍREK, František. *Bakalářská práce: co, jak a proč připravit, zpracovat, napsat a zhodnotit (obhájit)*. 2. vyd. Praha: Ingenio et Arti, 2013. ISBN 978-80-95287-2-7.

HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.

HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, Bedřich a Jiřina PÁVKOVÁ. *Školní družina*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-900-2.

HAZUKOVÁ, Helena a Miloslava DVOŘÁKOVÁ. *Situace ve výtvarné výchově*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-661-X.

HAZUKOVÁ, Helena a Miloslava DVOŘÁKOVÁ. *Učitelovo rozhodování v situacích výtvarné výchovy: příkladový materiál*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-660-1.

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-237-7.

HODGE, Anthony. *Výtvarné techniky pro začátečníky*. 1. vyd. Překlad Alena Škodová. Havlíčkův Brod: Fragment, c1999. ISBN 80-7200-323-2.

KARBUSICKÁ, Ludmila. *Výtvarná výchova a dítě*. Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost, 1985. ISBN 59-118-79.

KAVČÁKOVÁ, Alena a Josef MALIVA. *Úvod do výtvarné výchovy: Určeno pro stud. učitelství 1. stupně ZŠ a 1. stupně ZŠ - spec. pedagog.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, 86 s. ISBN 80-7067-383-4.

KNOTOVÁ, Dana. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Základy výtvarné výchovy: Učebnice pro pedagogické fakulty*. 1. vyd. Československo: Praha: SPN, 1987.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4142-4.

MACKO, Anton a Otília NEVŘELOVÁ. *Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku ZŠ: Metodická příručka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-056-89.

MACKO, Anton a Otília NEVŘELOVÁ. *Výtvarná výchova v 5. a 6. ročníku ZŠ: metodická příručka*. 2. přeprac. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Metodické příručky (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-23975-7.

NOVOTNÝ, Jan. *Podklady k tvorbě projektů při výuce technických předmětů na ZŠ*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2007. ISBN 978-80-7044-878-6.

POŠAROVÁ, Markéta. *Výtvarné vyjadřování 3: (prostorová tvorba)*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-837-3.

ROESELLOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-121-4.

ROESELLOVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995. ISBN 80-238-3744-3.

ROESELLOVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902-2671-1-X.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej!: artefaktika pro předškoláky a mladší školáky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 194 s. ISBN 978-80-7367-322-2.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Projektové řízení*. 2. vyd., reedice. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. Studijní texty (Ostravská univerzita, Filozofická fakulta). ISBN 978-80-7368-749-6.

ŠRITROVÁ, Dana. *Nápady do školních lavic: výtvarná výchova a pracovní vyučování*. 1. vyd. Praha: Septima, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický život dítěte*. 5., přeprac. a dopl. vyd., v Portále. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, Jaromír. *Výtvarný projev a výchova*. 2. vyd., dopl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

ZACHOVÁ, Libuše. *Integrační procesy ve výtvarné výchově: (se zaměřením na práci v 1. - 5. roč. ZŠ)*. 1. vyd. V Hradci Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-136-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

ACE IT S.R.O. *Základní škola Slovanka* [online]. 2009 [cit. 2014-03-19]. Dostupné z: <http://www.zsslovanka.cz/>

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Základní škola Slovanka	34
Obrázek 2: Planeta Země	35
Obrázek 3: Flóra	37
Obrázek 4: Koláž ryby	38
Obrázek 5: Plazi	39
Obrázek 6: Ptačí říše	40
Obrázek 7: Koláž	56
Obrázek 8: Malba plazů	56
Obrázek 9: Struktura listu	57
Obrázek 10: Roláž savců	57
Obrázek 11: Plakát výstavy	59
Obrázek 12: Výstava	60
Obrázek 13: Hodnocení výstavy	60

Seznam tabulek

Tabulka 1: Planeta krásy	33
Tabulka 2: Swot analýza	47

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha A** Fotografie z realizace projektu „Planeta krásy“
- Příloha B** Plakát výstavy
- Příloha C** Fotografie z výstavy

Příloha A – Fotografie z realizace projektu „Planeta krásy“

Obrázek 7: Koláž

Zdroj: autor práce, 2013

Obrázek 8: Malba plazů

Zdroj: autor práce, 2013

Obrázek 9: Struktura listu

Zdroj: autor práce, 2013

Obrázek 10: Roláž savců

Zdroj: autor práce, 2013

Obrázek 11: Vosková rezerva

Zdroj: autor práce, 2013

Obrázek 12: Lesní krajina

Zdroj: autor práce, 2013

Příloha B - Plakát výstavy

Obrázek 13: Plakát výstavy

Výstava prací žáků Základní školy Slovanka

Zvu Vás na výstavu výtvarných prací ve spolupráci s žáky školní družiny pod vedením Veroniky Eflerové studentky pedagogické fakulty.

Místo: Základní škola Slovanka, Česká Lípa

Datum: 18. 12. 2013

Čas: 14:00

Zdroj: autor práce, 2013

Příloha C – Fotografie z výstavy

Obrázek 14: Výstava

Zdroj: autor práce, 2013

Obrázek 15: Hodnocení výstavy

Zdroj: autor práce, 2013